

Rola i działania Inspekcji Weterynaryjnej wobec sytuacji zdrowotnej pszczoł w Polsce



Michał Okrasa
Główny Inspektorat Weterynarii

Podstawa prawna dla działalności Inspekcji Weterynaryjnej w zakresie zdrowia pszczoł

- Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (Dz. U. z 2008 r. Nr 213, poz. 1342, z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej (Dz. U. z 2010 r. Nr 112, poz. 744, z późn. zm.),
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 14 września 2005 r. w sprawie zwalczania zgnilca amerykańskiego pszczoł (Dz. U. Nr 187, poz. 1574),
- Akty prawa Unii Europejskiej?
- Kodeks Zwierząt Lądowych OIE?

Zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. o *Inspekcji Weterynaryjnej*, Inspekcja Weterynaryjna realizuje zadania z zakresu zdrowia zwierząt oraz bezpieczeństwa produktów pochodzenia zwierzęcego w celu zapewnienia ochrony zdrowia publicznego m. in. przez:

- zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt, w tym chorób odzwierzęcych;
- badania kontrolne zakażeń zwierząt.

Obowiązek rejestracji pasieki

- Zgodnie z art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, prowadzenie działalności w zakresie utrzymywania zwierząt gospodarskich, w celu umieszczania na rynku tych zwierząt lub produktów pochodzących z tych zwierząt lub od tych zwierząt, w tym rodzin pszczelich, jest dozwolone po uprzednim zgłoszeniu, w formie pisemnej, zamiaru jej prowadzenia powiatowemu lekarzowi weterynarii właściwemu ze względu na przewidywane miejsce jej prowadzenia.
- Zgodnie z rejestrami prowadzonymi przez powiatowych lekarzy wet. w Polsce w 2010 r. zarejestrowanych było 50 777 pasiek

Obowiązek zawiadamiania organów Inspekcji Weterynaryjnej o podejrzeniu choroby

- Natomiast zgodnie z art. 42 ust. 1 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt w przypadku podejrzenia wystąpienia choroby zakaźnej zwierząt posiadacz zwierzęcia jest obowiązany do niezwłocznego zawiadomienia o tym organu Inspekcji Weterynaryjnej oraz zastosowania innych środków określonych w tym przepisie.
- W Polsce jest jedna choroba pszczoł podlegająca obowiązkowi zwalczania - zgnilec amerykański pszczoł,...
- oraz 5 chorób podlegających obowiązkowi rejestracji: zgnilec europejski, warroza, choroba roztoczowa, roztocze *Tropilaelaps* oraz mały chrząszcz ulowy (*Aethina tumida*).

Przypadki chorób pszczoł zgłoszone do Inspekcji Weterynaryjnej

	2009	2010	2011
z. amerykański	69	93	141
z. europejski	0	2	1
warroza	7839	7614	7985

Nadzór IW nad produkcją miodu i produktów pszczelich

I. Gospodarstwa utrzymujące pszczoły i prowadzące dodatkowo sprzedaż bezpośrednią miodu i innych produktów pszczelich

- powinny być rejestrowane przez właściwych powiatowych lekarzy weterynarii na podstawie art. 20 ustawy z dnia 16 grudnia 2005 r. o *produktach pochodzenia zwierzęcego* (Dz.U z 2006 Nr 17 poz. 127 ze zm.).
- wymagania dla gospodarstw prowadzących sprzedaż bezpośrednią w zakresie miodu i innych produktów pszczelich określa rozporządzenie MRiRW z dnia 29 grudnia 2006 r. w *sprawie wymagań weterynaryjnych przy produkcji produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do sprzedaży bezpośredniej* (Dz.U. z 2007 r. Nr 5 poz. 38).

Obowiązują:

- projekt technologiczny zakładu w wersji przewidzianej w §3 rozporządzenia MRiRW z dnia 29 marca 2006 r. *w sprawie wymagań, jakim powinien odpowiadać projekt technologiczny zakładu, w którym ma być prowadzona działalność w zakresie produkcji produktów pochodzenia zwierzęcego* (Dz.U. z 2006 r. Nr 59 poz. 415);
- decyzja administracyjna o wpisie do rejestru (art. 20 ust. 1 pkt 2 lit. a ustawy *o produktach pochodzenia zwierzęcego*);
- weterynaryjny numer identyfikacyjny – symbol 56 (rozporządzenie MRiRW z dnia 18 grudnia 2006 r. *w sprawie sposobu ustalania weterynaryjnego numeru identyfikacyjnego* (Dz.U. z 2007 Nr 2 poz. 19));

Liczba podmiotów zarejestrowanych do sprzedaży produktów pszczelich nieprzetworzonych, takich jak: miód, pyłek pszczeleli, pierzga, mleczko pszczele, pozyskanych z pasiek będących w posiadaniu producenta - 3 982 (stan na dzień 14.02.2013)

Nadzór IW nad produkcją miodu i produktów pszczelich

- **II. Podmioty sektora spożywczego, które przetwarzają lub konfekcjonują miód lub inne produkty pszczele**
- powinny być rejestrowane przez właściwych powiatowych lekarzy weterynarii na podstawie art. 20 ustawy z dnia 16 grudnia 2005 r. o *produktach pochodzenia zwierzęcego* (Dz.U z 2006 Nr 17 poz. 127 ze zm.).
- wymagania dla podmiotów przetwarzających lub konfekcjonujących miód lub inne produkty pszczele zawarte są w załączniku II do rozporządzenia (WE) nr 853/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w *sprawie higieny środków spożywczych*

Obowiązują:

- projekt technologiczny zakładu zgodny z rozporządzeniem MRiRW z dnia 29 marca 2006 r. *w sprawie wymagań, jakim powinien odpowiadać projekt technologiczny zakładu, w którym ma być prowadzona działalność w zakresie produkcji produktów pochodzenia zwierzęcego* (Dz.U. z 2006 r. Nr 59 poz. 415);
- decyzja administracyjna o wpisie do rejestru (art. 20 ust. 1 pkt 2 lit. a ustawy o *produktach pochodzenia zwierzęcego*);
- weterynaryjny numer identyfikacyjny – symbol 60 (rozporządzenie MRiRW z dnia 18 grudnia 2006 r. *w sprawie sposobu ustalania weterynaryjnego numeru identyfikacyjnego* (Dz.U z 2007 r. Nr 2 poz. 19));

Liczba podmiotów zarejestrowanych zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 852/2004 w zakresie konfekcjonowania miodu i produktów pszczelich - 41 (stan na dzień 14.02.2013)

Nadzór IW nad produkcją miodu i produktów pszczelich

Aktualne, ustalone bilateralnie świadectwa zdrowia dla eksportowanego miodu i innych produktów pszczelich przeznaczonych do spożycia przez ludzi:

- Republika Białorusi
- Republika Chorwacji
- Republika Mołdawii
- Republika Serbii
- Republika Uzbekistanu
- Zjednoczone Emiraty Arabskie

Monitoring pozostałości substancji chemicznych w miodzie

- Corocznie w ramach programu monitoringu pozostałości wykonuje się około 28 tysięcy badań próbek badań. W roku 2011 pobrano łącznie 28 899 próbek, z których 28 411 to próbki ukierunkowane (target), 84 to próbki podejrzane (suspect) i 404 to próbki z importu.
- Wśród nich pobrano **263** próbki miodu w m. in. następujących kierunkach:

Grupa związków	Miód	
	Liczba próbek	Wyniki niezgodne (NC)
A6 Metabolity nitrofuranów	5	0
A6 Nitroimidazole i ich metabolity	5	0
A6 Chloramfenikol	5	0
A razem	15	0
B1 Substancje przeciwbakteryjne		
B1 Sulfonamidy	129	4
B1 Tetracykliny	10	0
B1 Streptomycyna	9	0
B1 razem	148	4

Grupa związków	Liczba próbek	Wyniki niezgodne (NC)
B2b Kokcydiostatyki		
B2c Pyretroidy	15	0
B2e Niesterydowe leki p.zapal.(NLPZ)		
B2f Akarycydy	14	0
B2 razem	29	0
B3a Pestycydy chloroorganiczne	15	0
B3a Polichlorowane bifenyle (PCB)	15	0
B3b Pestycydy fosforoorganiczne	15	0
B3c Metale toksyczne		
Ołów (Pb)	41	0
Kadm (Cd)	41	0
Rtęć (Hg)	41	0
Arsen (As)	41	0
B3 razem	71	0
B razem	248	4
A + B	263	4

- Pozostałości leków przeciwbakteryjnych to najczęściej oznaczane związki w badaniach monitoringowych prowadzonych we wszystkich krajach Unii Europejskiej. Jak wynika z raportów Komisji Europejskiej w krajach UE ponad 50% wszystkich wyników niezgodnych stanowią pozostałości leków przeciwbakteryjnych.
- Wskaźnik ten był istotny dla miodu, w którym pozostałości sulfonamidów stanowiły w ostatnich latach problem higieniczno-toksykologiczny. W roku 2011 w 4 na 148 próbek miodu wykryto pozostałości sulfonamidów powyżej 50 µg/kg (granica oznaczalności metody). Jest to kolejny rok obniżania się liczby wyników niezgodnych w porównaniu do lat poprzednich. Co prawda w roku 2010, w 3 na 170 próbek miodu wykryto pozostałości sulfonamidów powyżej 50 µg/kg, ale w 2009 liczba próbek wykazujących przekroczenia wynosiła aż 12 na 157 pobranych próbek. Jeszcze wyraźniej widać to było wśród próbek podejrzanych (pobieranych w trakcie dochodzeń po stwierdzeniu wyników niezgodnych w gospodarstwach), gdzie w 7 na 15 próbek miodu pobranych w 2009 r. stwierdzono wyniki niezgodne.

Kodeks dobrej praktyki produkcyjnej w pszczelarstwie

- Opracowany przez Polski Związek Pszczelarski we współpracy z Głównym Lekarzem Weterynarii (opublikowany w czerwcu 2009 r.);
- Zawiera definicje z zakresu pszczelarstwa, sformułowanie dot. obowiązków, przywilejów i zaleceń dla pszczelarzy;
- Cel: poprawienie stanu zdrowia rodzin pszczelich i zoptymalizowanie produkcji pasiecznej

Program mający na celu wykrycie występowania określonych czynników zakaźnych wywołujących straty w rodzinach pszczelich

- We wrześniu 2011 r. Główny Lekarz Weterynarii we współpracy z Państwowym Instytutem Weterynaryjnym – Państwowym Instytutem Badawczym w Puławach, zainicjował proces tworzenia polskiej wersji przedmiotowego programu.
- Podstawą do opracowania programu był przewodnik przygotowany przez Europejskie Laboratorium Referencyjne ds. zdrowia pszczół ANSES.
- Koszt realizacji programu w latach 2012 – 2013 został oszacowany na 2 665 040 zł, w tym koszty kwalifikujące się do współfinansowania – 2 358 718 zł (573 402,67 €).
- W dniu 15 maja br. podczas posiedzenia Stałego Komitetu ds. Łańcucha Żywnościowego i Zdrowia Zwierząt została przyjęta decyzja Komisji przyznająca 17 krajom członkowskim współfinansowanie programu. Polska otrzymała **254.108,00 €** z ogólnej kwoty przeznaczonej na ten cel w wysokości 3.750.000,00 € dla wszystkich krajów członkowskich biorących udział w programie.

Na czym polega program?

- Przeprowadzenie cyklu 3 kontroli w wybranych pasiekach woj. lubelskiego
 - 6 ekspertów przeszkolonych do celów programu dokona w trzech cyklach (sierpień 2012, maj 2013, czerwiec 2013) kontroli w 190 pasiekach województwa lubelskiego;
 - kontrola składa się z przeprowadzenia wywiadu z pszczelarzami i pobrania materiału do badań w tych pasiekach w kierunku 9 jednostek chorobowych*;
 - wypełnienie formularza kontroli i przesłanie/przewiezienie próbek materiału z pasiek do PIW-PIB w Puławach

*Próbki należy pobrać i przebadać z każdej rodziny pszczelej objętej programem w kierunku warrozy, DWV, ABPV, małego chrząszcza ulowego oraz roztocza *Tropilaelaps*, w przypadku pozostałych jednostek chorobowych, próbki należy pobrać tylko od rodzin pszczelich wykazujących objawy kliniczne.

Na czym polega program?

- Zebranie danych z wywiadu z pszczelarzami + przeprowadzenie badań pobranego materiału;
- Wysłanie uzyskanych danych do KE,

...w wyniku czego będzie można dokonać →

Założenia i cele programu

- oszacowania poziomu śmiertelności w pasiece po zimowli,
- oszacowania poziomu śmiertelności w pasiece w pełni sezonu pszczelarskiego,
- oceny poziomu inwazji *Varroa destructor* w pasiekach przed i po zimowli,
- oceny poziomu inwazji *Varroa destructor* w poszczególnych rodzinach pszczelich w pasiekach przed i po zimowli,
- oceny poziomu infekcji ABPV oraz DWV w pasiekach przed zimowlą,
- oceny poziomu infekcji ABPV oraz DWV w poszczególnych rodzinach pszczelich w pasiekach przed zimowlą,

Założenia i cele programu c.d.

- oszacować występowanie następujących chorób pszczoł przed zimowlą, po zimowli i podczas sezonu pszczelarskiego: zgnilec amerykański pszczoł, zgnilec europejski, warroza, nosemoza i CBPV;
- udoskonalić systemy wczesnego ostrzegania w przypadku wykrycia dwóch stawonogów egzotycznych, *Aethina tumida* i *Tropilaelaps* spp., na terytorium UE;
- ograniczyć wysokie ryzyko introdukowania egzotycznych stawonogów na terytorium UE.

Jak jest skonstruowana polska wersja programu?

- Do programu można było zakwalifikować całe terytorium Polski, bądź jego część (region, kilka regionów).
 - W przypadku wyboru tylko kilku regionów istotne jest zachowanie parametru reprezentatywności oraz losowości wyboru pasiek i rodzin pszczelich
- W Polsce zostało wytypowane woj. lubelskie.
- Powodem były ograniczenia finansowo logistyczne, ale jednocześnie uzgodniono z KE, że taki wybór jest wystarczający dla zachowania pryncypiów programu
- Powierzchnia woj. lubelskiego to około 25 tys. km² (Belgia – 30 tys. km²)
- Znajduje się tam 5,5 tys. zarejestrowanych pasiek z ogólnej liczby ok. 50 tys. zarejestrowanych pasiek w Polsce.
- Wysoka reprezentatywność tego regionu.
- Na podstawie wytycznych z przewodnika do programu została określona liczba 190 pasiek, które należy poddać kontrolom w ramach programu, w których zostanie przebadanych 3330 rodzin pszczelich.

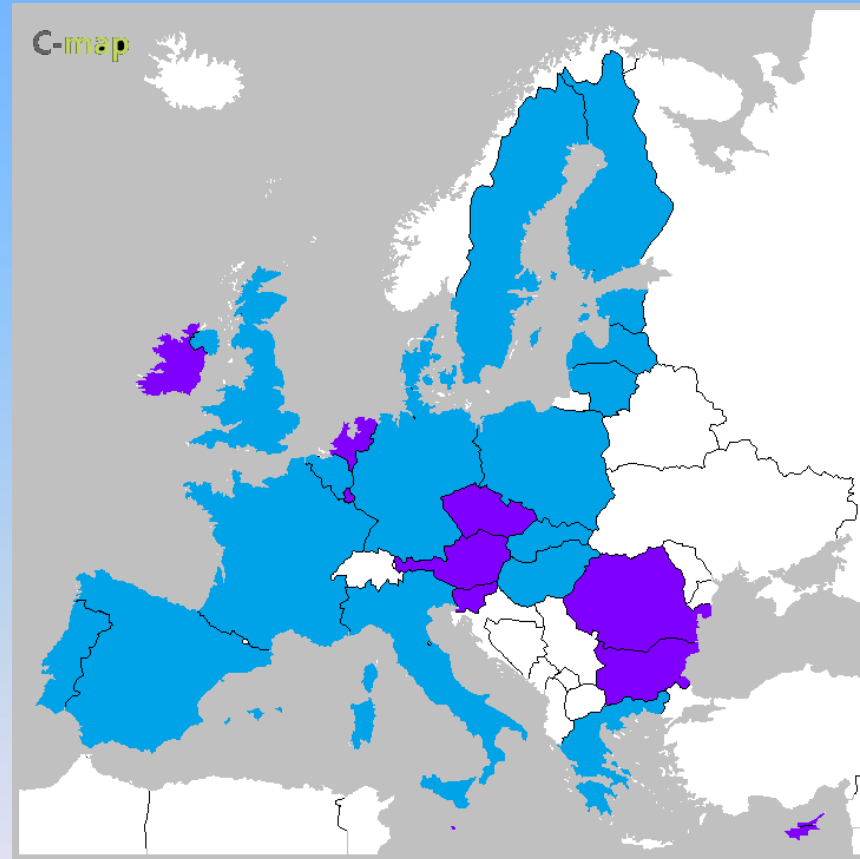
Odsetek pasiek biorących udział w programie ze względu na wielkość (liczbę rodzin pszczelich)

Tabela nr 3 - Liczba pasiek wytypowana do badań przy założonej 10% prevalencji.

Wielkość pasieki (przedział)	Odsetek pasiek danej wielkości na obszarze województwa lubelskiego	Liczba pasiek wytypowanych do badań	Średnia liczba próbek z pasieki	Łączna liczba próbek do przebadania (w roku 2012)
do 10 rodzin	19	36	8	288
11 – 20 rodzin	23,1	44	14	616
21 – 30 rodzin	15,7	30	19	570
31 – 40 rodzin	8,5	16	21	336
41 – 50 rodzin	13	25	22	550
51 – 60 rodzin	4,6	9	23	207
61 – 70 rodzin	2,5	5	24	120
71 – 90 rodzin	8,5	16	25	400
>90 rodzin	5	9	27	243
SUMA	100	190		3330

Program w skali Unii Europejskiej

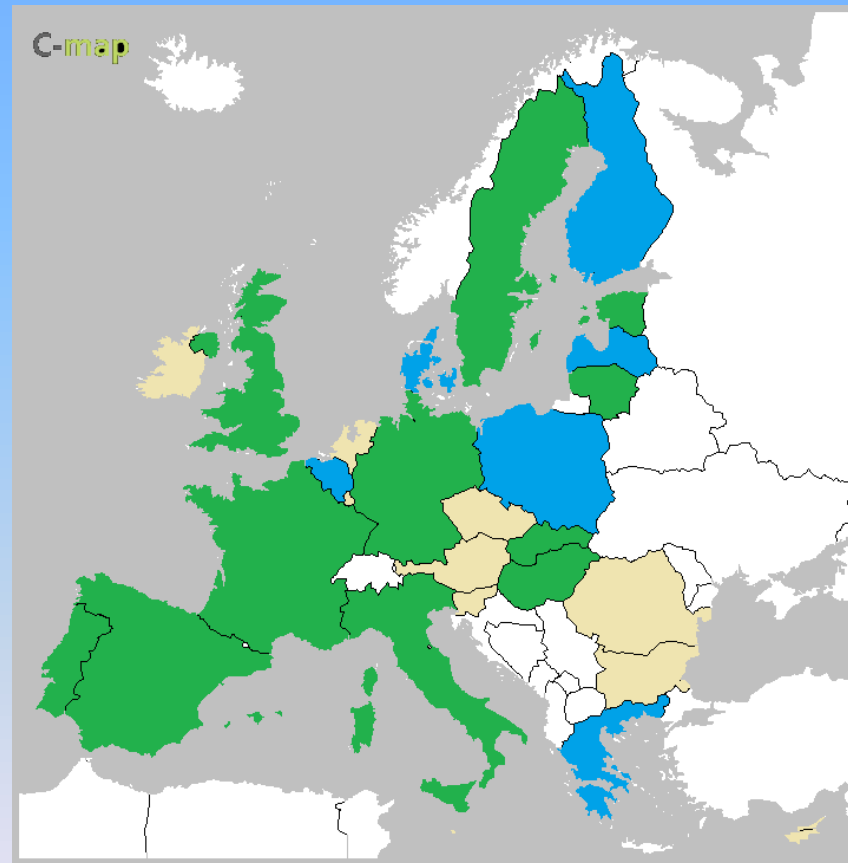
-  17 państw członkowskich biorących udział w programie
-  10 państw członkowskich nie biorących udziału w programie



Jakie systemy nadzoru funkcjonują w krajach UE?

 - p. czł. z pasywnym
systemem nadzoru (6)

 - p. czł. z aktywnym
systemem nadzoru (11)

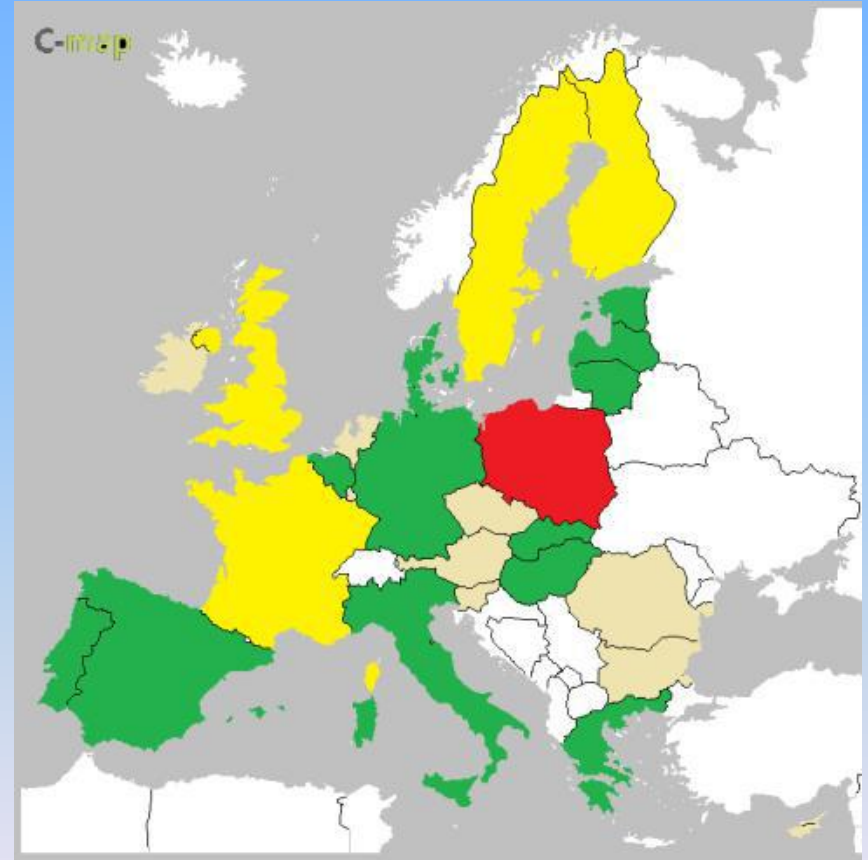


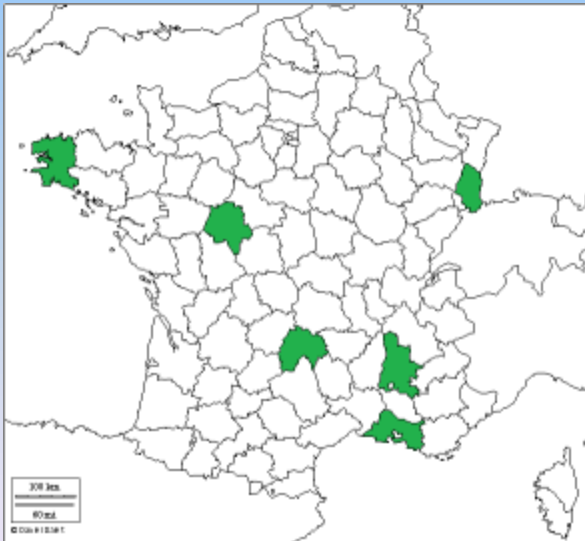
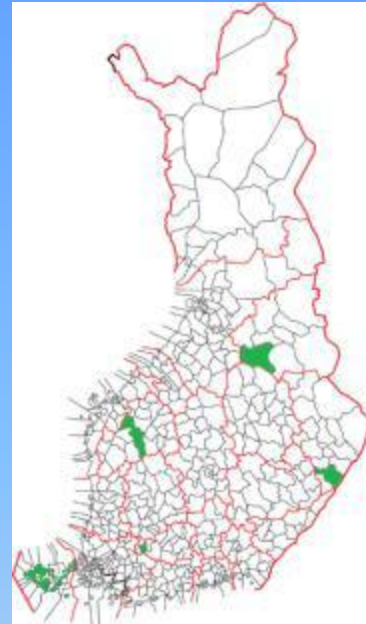
Reprezentatywność programu w państwach członkowskich

 - cały kraj

 - kilka regionów

 - jeden region



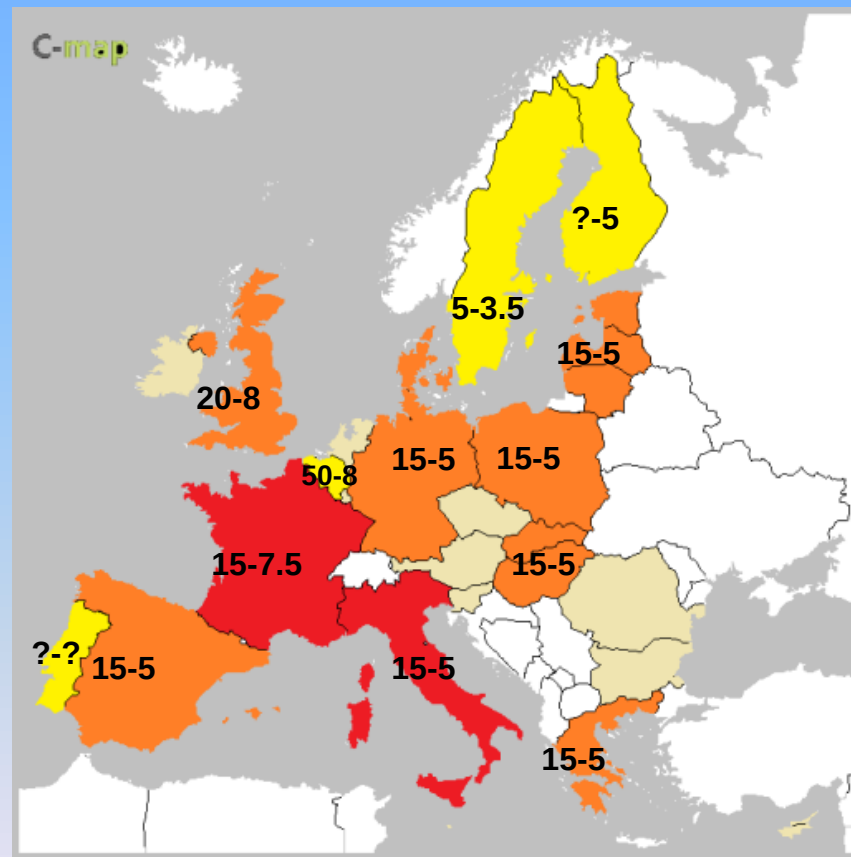


 - 145-160 pasiek

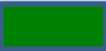
 - 190-220 pasiek

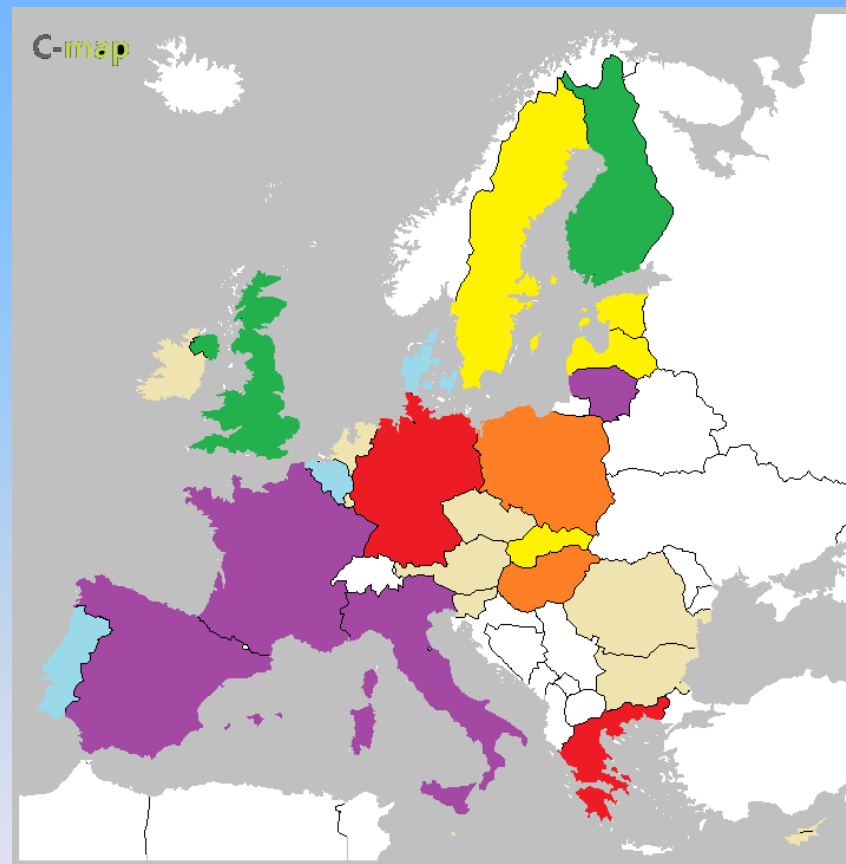
 - 390-396 pasiek

15-5 oczekiwana prewalencja



Rodzaj planu próbkobrania dla rodzin pszczelich

-  - wybór na podstawie 5% prewalencji,
-  - wybór na podstawie 10% prewalencji,
-  - wybór na podstawie 15% prewalencji
-  - wybór na podstawie 20% prewalencji
-  - wszystkie rodziny pszczele
-  - nie sprecyzowano



	Geograficzny obszar	Liczba regionów	Całkowita liczba pasiek	Liczba pasiek na region	Całkowita liczba ekspertów	Liczba ekspertów na region	Liczba pasiek na jednego eksperta
Belgia	całe terytorium	1	150	150			
Dania	całe terytorium	1	200	200			
Estonia	całe terytorium	1	196	196	10	10	≈19,6
Finlandia	4 regiony+wyspy Alandzkie	5	160	(16-27-3x39)	5	1	≈32
Francja	6 departamentów	6	396	66			
Niemcy	całe terytorium	1	220	220	8	8	≈27,5
Grecja	całe terytorium	5	200	(19-35-37-39-70)	44	8,8	≈4,5
Węgry	całe terytorium	5	196		76 (4 na województwo, 19 województw)	1	≈10,3
Włochy	całe terytorium	2	390	195			
Łotwa	całe terytorium	1	193	193	10	10	≈19,3
Litwa	całe terytorium	1	193	193			
Polska	1 województwo	1	190	190	6 (3 zespoły po 2 osoby)	6	≈31,7
Portugalia	całe terytorium	5	145	29			
Słowacja	całe terytorium	8	198				
Hiszpania	całe terytorium	13	200				
Szwecja	3 regiony	3	150				
Wielka Brytania	Walia i Anglia	2	200	100	57	5-11 na region	≈3,5

Podsumowanie realizacji programu

- Bardzo szybko uchwalone rozporządzenie RM wprowadzające program;
- Dobra współpraca Głównego Lekarza Weterynarii, PIW-PIB w Puławach, Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwa Finansów oraz Rządowego Centrum Legislacji
- Kontrole odbyły się w wszystkich wyznaczonych pasiekach;
- Zakończył się cykl pierwszych kontroli w pasiekach (wyniki zostaną opublikowane 1 marca 2013 r.);
- Powstaje elektroniczna baza danych z informacjami ze wszystkich krajów członkowskich biorących udział w programie
- Planowana jest druga edycja programu, w której strona Polska również zamierza wziąć udział;

Dziękuję za uwagę!

